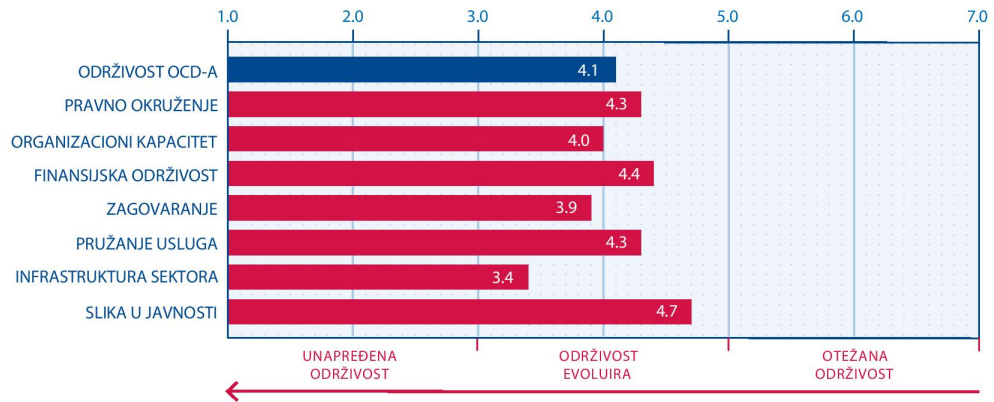

OPŠTA ODRŽIVOST OCD-A: 4.1¹

Prema izveštaju o slobodama u svetu koji je početkom 2019. godine objavila organizacija Freedom House, Srbija je prvi put nakon nekoliko godina klasifikovana kao delimično slobodna zemlja. Ovaj pad se pripisuje koncentraciji vlasti oko predsednika Vučića koji prekoračuje predsedničke ustavne uloge, sprovođenju izbora i kampanjama uznemiravanja i zlostavljanja nezavisnih novinara i aktivista. Štaviše, rezultat Srbije po indeksu percepcije korupcije organizacije Transparency International značajno je opao u poslednje tri godine. Srbija sada ima ocenu 39 od 100, što je korak bliže onome što se smatra „veoma korumpiranom“ državom.

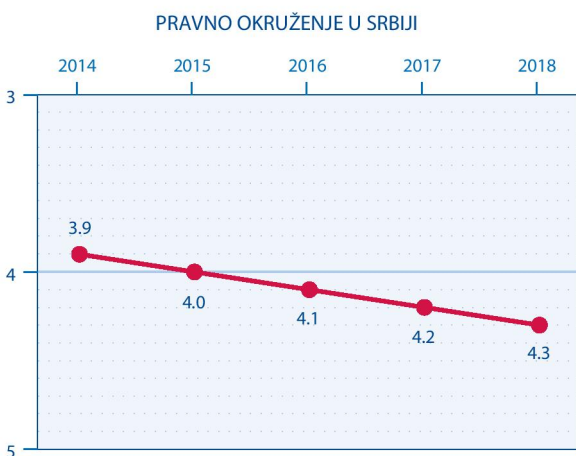
U izveštaju CIVICUS-a People Power Under Attack za 2018. godinu, napominje se da su zastrašivanje i uznemiravanje aktivista i novinara "zabrinjavajuće česti" u Srbiji i da "stvaraju atmosferu straha". Izveštaj organizacije Human Rights Watch za 2018. godinu konstatuje da branitelji ljudskih prava u Srbiji delaju u neprijateljskom okruženju i žrtve su redovnih pretnji i napada. Ovi napadi se istražuju isključivo usporeno, a bilo je i slučajeva u kojima sudovi nisu uspeali da zaštite napadnute aktiviste. Na primer, prekršajni sud u Rumi novčano je kaznio osam aktivista Inicijative mladih za ljudska prava zbog prekida govora osuđenog ratnog zločinca Veselina Šljivančanina.

U ovom kontekstu, ukupna održivost OCD-a se pogoršala u 2018. godini, a nazadovanje se primećuje u dimenzijama: pravni okvir, zagovaranje, pružanje usluga, infrastruktura sektora i slika u javnosti. Zagovaranje je najviše pretrpelo zbog „zarobljavanja države koje narušava prava građana u Srbiji“, kako je opisano u nezavisnom izveštaju koji je koalicija prEUgovor predstavila u oktobru 2018. OCD i dalje pokazuju otpornost u ovim teškim okolnostima. Finansijska održivost se neznatno poboljšala, jer su OCD napravile pomak u osiguravanju lokalnih izvora finansiranja kako bi diverzifikovale svoje prihode, a organizacioni kapaciteti su ostali relativno jaki. Novi talas neformalnih građanskih inicijativa se pojavio 2018. godine, inicijative koje su okupile jake baze oko tema kao što su zaštita životne sredine, sloboda medija i vlasništvo nad niškim aerodromom.

Prema podacima Agencije za privredne registre Srbije (APR), na kraju 2018. godine u Srbiji ima 32,240 registrovanih udruženja građana i 830 fondacija i zadužbina, što je uvećanje od 1,340 udruženja i 41 fondacije i zadužbine u poređenju sa 2017. godinom. Broj stranih udruženja ostao je nepromenjen i iznosi 69.

¹ U 2018. godini je ponovo izvršena rekalkibracija rezultata za dimenziju finansijska održivost, kako bi bolje prikazao situaciju u zemlji i bolje je uskladio prema rezultatima drugih zemalja u regionu, i ne ukazuje na realnu promenu u odnosu na prethodne godine. Ova rekalkibracija je kompenzovala pogoršanja drugih dimenzija održivosti, čineći ukupnu ocenu održivosti sektora nepromenjenom, iako se u stvarnosti blago pogoršala u odnosu na prethodnu godinu.

PRAVNI OKVIR: 4.3

Pravni okvir se neznatno pogoršao četvrtu godinu u nizu, pre svega zbog zakonskih prepreka radu OCD-a, kao i nedavnih promena u zakonskom okviru.

Zakon o udruženjima i Zakon o fondacijama i zadužbinama i dalje služe kao osnovni zakonski okvir za OCD u Srbiji. Proces registracije za udruženja i dalje je vrlo jednostavan. Registracija zadužbina i fondacija obično je sporija zbog nedostatka iskustva unutar mreže APR-a. Mreže se i dalje suočavaju sa strožim zahtevima pri registraciji, uključujući obavezno dostavljanje identifikacionih dokumenata osnivača OCD. Nema pravnih prepreka za postojanje neformalnih grupa.

Pravni okvir ne definiše jasna ograničenja nadzora državnih vlasti nad OCD. Zahtevi za izveštavanje OCD-a su isti kao i za preduzeća i relativno lako se ispunjavaju.

U 2018. godini država je uvela obavezu svim postojećim OCD-ima da registruju svoje „stvarne vlasnike“ kao deo šireg napora države da utvrdi vlasnike svih pravnih lica u zemlji nakon višegodišnje privatizacije. Uputstva su bila nejasna, što je dovelo do različitih praksi među OCD-ima: neke OCD su registrovale svoje direktore, članove upravnih odbora i članove-osnivače, dok su drugi u tu svrhu uveli nove pozicije u svojim upravljačkim strukturama. Rok za registraciju stvarnih vlasnika bio je 31.01.2019. godine.

Zakon o sprečavanju pranja novca, usvojen 2017. godine, počeo se primjenjivati 2018. godine, dok je država je organizovala niz javnih događaja fokusiranih na rizike da OCD budu korišćene za pranje novca i finansiranje terorizma. Akcioni plan za sprovođenje ovog zakona uključuje pojačane inspekcije rada OCD; međutim, nisu dostupne jasne informacije u kojoj su meri OCD bile podvrgnute takvim inspekcijama u 2018. godini.

Zakon o pružanju besplatne pravne pomoći usvojen je 2018. Zakonom je strogo zabranjeno advokatima da pružaju pro bono pravne usluge putem OCD-a. Ovo je značajan udarac civilnom društvu, jer su OCD za žene i ljudska prava u poslednjih dvadeset godina važni pružaoci pro bono pravnih usluga u Srbiji. Advokatima koji rade u OCD-ima će biti zabranjeno pružanje svih pravnih usluga, osim podrške migrantima i rad na slučajevima protiv diskriminacije. Pravni okvir će i dalje omogućiti advokatima i pravnicima u OCD da pružaju pravne usluge ako ih klijent plati, što je dodatno podstaklo raspravu o namerama zakonodavaca.

Zakon o lokalnoj samoupravi izmenjen je u junu kako bi podstakao veće učešće javnosti u procesima donošenja lokalnih odluka. Amandmani predviđaju nove obaveze lokalnih samouprava za organizovanje javnih rasprava, ali ne predviđaju mehanizme za njihovo sprovođenje. Neki gradovi i opštine uveli su javne rasprave krajem 2018. OCD napominju da je njihovo učešće do danas samo formalno, a o njihovim predlozima niti je raspravljano niti je na njih odgovoreno.

Zakon o slobodnom pristupu informacijama bio je u procesu izmena i dopuna u 2018. Nacrt zakona uključivao je brojne članke koji bi značajno ograničili pristup informacijama. OCD su zagovarale protiv takvog zakona, koji se očekuje da bude usvojen 2019. godine.

U 2018. godini, država je stvorila mrežni sistem za obradu oslobođenja od poreza na dodatu vrednost (PDV), čime je znatno olakšan rad OCD-ima koji primaju donacije oslobođene od PDV-a, uključujući EU i USAID. To je posebno korisno za OCD izvan Beograda, jer su pre ove promene, predstavnici morali fizički da dođu u Beograd da bi dobili ova oslobođenja od poreza.

Uznemiravanje OCD-a od strane države je pojačano u 2018. Državni i službenici vladajuće stranke, kako na nacionalnom tako i na lokalnom nivou, često promovišu narativ o „stranim plaćenicima“ kada govore o OCD-ima koja se zalažu za transparentnost i odgovornost vlade. U 2018. godini, građanske inicijative izdale su izveštaj pod nazivom „Udruženja građana: Smanjivanje građanskog prostora u Srbiji 2014-2018“, koji dokumentuje slučajeve ograničavanja rada civilnog društva u tri oblasti: osnovna zakonska garancija slobode (uključujući brojne slučajeve

fizičkih napada na aktiviste civilnog društva, medijske kampanje protiv civilnog društva, zabrane događaja civilnog društva), okvir za finansijsku sposobnost i održivost OCD-a i odnose između vlasti i OCD-a.

U jednom od najistaknutijih slučajeva uznemiravanja, odeljenje za organizovani kriminal kriminalističke policije u oktobru je izvršilo raciju u fondaciji Podrži život zbog navodne zloupotrebe sredstava namenjenih lečenju dece. Podrži život vodio je poznati glumac koji se sve više bavio opozicionom politikom. Iako su se te optužbe pokazale neosnovanim, mediji bliski vladi posvetili su puno pažnje ovom slučaju, značajno narušavajući sliku u javnosti ove fondacije. U drugom slučaju, neidentifikovane osobe su u maju prisilno ušle u stan Predraga Petrovića, izvršnog direktora beogradskog Centra za bezbednosnu politiku, posle niza pretnji upućenih njemu. Uz to, finansijska policija je mesecima 2018. godine blokirala rad informativnog portala Juzne Vesti; posetili su i njihove dobavljače i poslovne partnere, sugerišući da treba da prestanu da rade sa ovim medijom civilnog društva.

Poreski okvir za OCD se nije promenio u 2018. OCD ne primaju oslobođenje od poreza na prihod od donacija, mada su neki međunarodni grantovi oslobođeni PDV-a u skladu sa bilateralnim sporazumima. Pravna lica mogu klasifikovati donacije OCD-u kao troškove, čime smanjuju svoj oporezivi dohodak.

Nacrt zakona o društvenom preduzetništvu bio je u izradi tokom 2018. godine nakon što su se OCD javno žalili na član u postojećem nacrtu koji isključuje mogućnost OCD-a da posluju kao društvena preduzeća. OCD mogu naplaćivati svoje usluge, a profit se sme koristiti za dalje ostvarivanje ciljeva i organizacionih misija. Međutim, propisi nisu vrlo jasni, što je dovelo do različitih praksi poreskih vlasti u različitim delovima zemlje, pri čemu su neki čak zaključili da OCD nemaju pravo da naplaćuju svoje usluge.

Pravni kapaciteti u sektoru su i dalje slabi. Lokalne organizacije se oslanjaju na pravne savete većih organizacija. U 2018. godini bilo je moguće da aktivisti dobiju pravno savetovanje i informacije od pravnika kako bi se bavili incidentima uznemiravanja kroz projekat koji finansira USAID koji vodi Centar za istraživanje, transparentnost i odgovornost (CRTA).

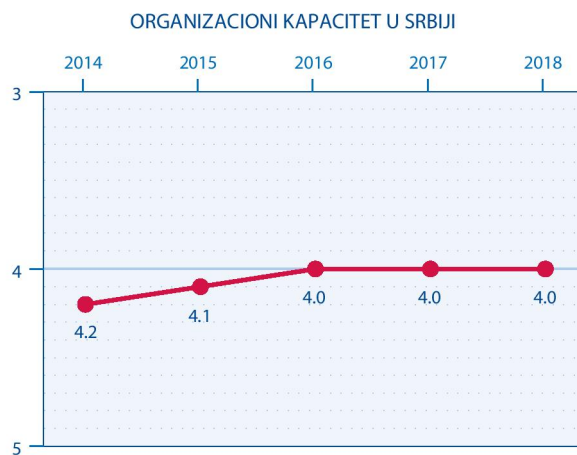
ORGANIZACIONI KAPACITET: 4.0

Organizacioni kapacitet se nije značajno promenio u 2018. godini.

U Srbiji se 2018. pokrenuo novi talas građanskih inicijativa koji je okupio građane oko lokalnih problema. Neki od najistaknutijih primera ovog trenda su „Obranimo reke Stare planine” (koji se protivi izgradnji mini hidroelektrana zbog brige o životnoj sredini) i odbrana aerodroma u Nišu (koji se protivi promeni vlasništva nad niškim aerodromom), kao i akcije i protesti protiv visokog nivoa zagađenja u nekoliko gradova. Neke od ovih inicijativa okupile su više od 5000 ljudi koji su učestvovali u akcijama i privukle su značajnu medijsku pažnju. Osim inicijative za niški aerodrom, koju su organizovali lideri OCD, ove inicijative su vodili ljudi koji ranije nisu bili uključeni u civilno društvo.

Postojeće OCD takođe ulažu veće napore u izgradnju svoje baze. Četvorogodišnji program Local Works koji finansira USAID fokusiran je na povećanje angažovanja građana i pozitivnu ulogu lokalnih organizacija u Srbiji: unapređenjem dijaloga vlasti i privatnog sektora o ekonomskoj politici, unapređenjem filantropije u zajednici, podrškom reformi pravosuđa koju vode građani i promovisanjem inicijativa zajednice za rešavanje razvojnih problema. U 2018. godini, program Local Works dodelio je šest projekata lokalnim organizacijama civilnog društva, svaki od 1,3 do 2 miliona dolara u periodu od tri do četiri godine. U srži ovih projekata je ponovno uspostavljanje veza između OCD i njihovih baza.

Strateško planiranje praktikuje samo manji broj srednjih i velikih organizacija. Većina OCD-a je prevashodno oslonjena na projektno finansiranje, prilagođavajući svoje aktivnosti prioritetima donatora. Prema mišljenju trenera i konsultanata, neke OCD uložile su napore u 2018. godini da poboljšaju svoju komunikaciju sa bazama, što je dovelo do promena u njihovim izjavama i strategijama misije.

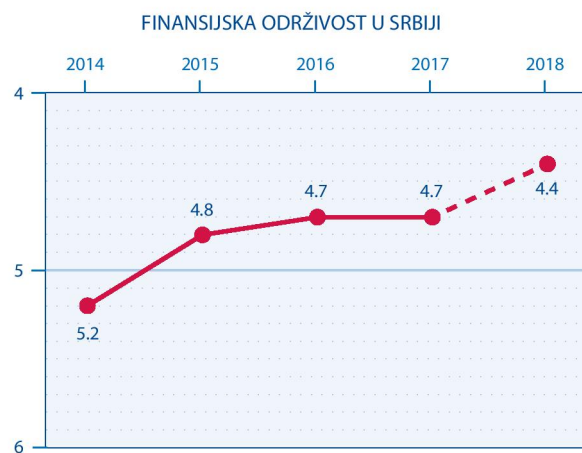
Samo mali broj jakih organizacija ima funkcionalne unutrašnje strukture upravljanja. Iako većina OCD-a ima upravne odbore, oni uglavnom nisu aktivni ili obavljaju poslove rukovođenja u organizaciji. Samo najjače organizacije imaju propisane procedure za svoje poslovanje, uključujući politike ljudskih resursa, i zapošljavaju osoblje. Većina OCD-a nema plaćene zaposlene, dok mali procenat OCD-a zapošljava osoblje na određenim projektima. Samo najveće organizacije imaju stalno zaposlene.

U 2018. godini stvoreni su novi volonterski centri u gradovima poput Šapca, Kragujevca i Pančeva. Platforme za volontiranje poput <http://www.volonter.rs/>, <http://www.volontiraj.rs/> i <http://www.nvs.rs/indek.php> korišćene su više u 2018. nego u 2017. godini i često se na njih upućuje putem veb stranica koje su namenjene mladima ili kroz lokalne volonterske servise. Iskusnije i veće organizacije civilnog društva izvestile su o većoj uključenosti srednjoškolaca. Neke velike organizacije, poput Centra za socijalne preventivne aktivnosti GRIG i Duga, imaju protokole za saradnju sa pojedinim univerzitetskim fakultetima, poput Fakulteta za društvene studije i Medicinskog fakulteta, preko kojih studentima nude mogućnost praktičnog radnog iskustva, istovremeno pružajući dodatne usluge svojim korisnicima. Međutim, male OCD i dalje nemaju kapacitet za privlačenje ili organizovanje volontera.

Sve OCD koriste usluge knjigovođa, mada OCD u malim zajednicama imaju ograničen pristup kvalitetnom računovodstvu. Samo najjače organizacije zapošljavaju menadžere informacionih tehnologija (IT) i advokate/pravnike.

OCD sve više koriste internet za komunikaciju sa zainteresovanim stranama, a većina koristi Fejsbuk kao svoje glavno sredstvo za komunikaciju. OCD imaju pristup raznim programima za dobijanje licenciranog softvera. Većina računara OCD-a je zastarela i samo nekoliko donatora pruža podršku za nadogradnju opreme. Međutim, čak i male organizacije mogu efikasno komunicirati sa korišćenjem mobilnih telefona i društvenih mreža.

FINANSIJSKA ODRŽIVOST: 4.4²

Finansijska održivost sektora civilnog društva se u 2018. godini neznatno poboljšala. Veće organizacije sa sedištem u Beogradu, Nišu i Novom Sadu počinju sistematski da ulažu u resurse i kapacitete potrebne za obezbeđivanje lokalnih izvora finansiranja kako bi umnožili svoje prihode. Dobro uhodane srednje OCD sa sedištem izvan većih gradova takođe ulažu više napora i u određenoj meri su bile uspešne u svom pristupu lokalnim preduzećima i pristalicama zajednice. Međutim, male OCD, posebno u južnoj i istočnoj Srbiji, se bore za opstanak. Dok lokalne fondacije poput Traga i Fondacije Ana i Vlade Divac nastavljaju da podržavaju programe koji pomažu OCD da prikupe sredstva iz lokalnih izvora, male OCD jednostavno nemaju dovoljno ljudskih resursa i svaki njihov uspeh je po pravilu jednokratian.

Kraudfanding je sve uspešnije sredstvo za prikupljanje sredstava. U prvih devet meseci 2018. godine, lokalne organizacije su kroz Indiegogo sakupile 50 procenata više sredstava nego u celoj 2017. godini. GlobalGiving je takođe popularan sajt za kraudfanding među OCD-ovima. U martu 2018. godine, Katalist Balkans pokrenuo je lokalnu platformu za kraudfanding pod nazivom donacije.rs. Tokom godine, sedamnaest lokalnih, uglavnom manjih organizacija civilnog društva prikupilo je ukupno 88.400 dolara kroz ovu platformu. Veće OCD takođe su koristile platforme za kraudfanding. Na primer, Organizacija za poštovanje i brigu o životinjama (ORCA) prikupila je preko 10 000 dolara za svoj rad posvećen dobrobiti životinja. Fondacija Slavko Ćuruvija, u saradnji sa Katalist Balkans, pokrenula je izuzetno uspešnu lokalnu kraudfanding kampanju radi prikupljanja podrške lokalnom novinaru kome je prećeno zbog izveštavanja o korupciji lokalne vlasti. Kampanja je prikupila preko 21.000 dolara za manje od dva

² Rezultat od 4,4 za finansijsku održivost predstavlja rekalkulaciju rezultata iz prethodne godine, u kombinaciji sa malim poboljšanjem.

meseca. U 2018. godini hrvatska organizacija BRODOTO, specijalizovana za kraudfanding kampove, otvorila je filijalu i Crowdfunding Akademiju u Srbiji.

Prema preliminarnom izveštaju organizacije Katalist Balkans, doniranje kroz filantropske akcije, koje uključuju donacije OCD-ovima, kao i bolnicama, državnim institucijama i pojedincima, procenjeno je na oko 25 miliona evra u 2018. godini, nešto manje nego u 2017. godini, kada je donirano 26,6 miliona evra. Međutim, davanje OCD-ovima se zapravo povećalo, kako u broju slučajeva, tako i ukupnim iznosom doniranog iznosa. Zapaženi su različiti trendovi između individualne i korporativne filantropije. Broj donacija pojedinaca se povećao, dok su pojedinačni donirani iznosi umanjeni. S druge strane, korporativni sektor je dao više kroz manji broj akcija. Fondacije i udruženja koja primaju najveći broj donacija su fondacija Budi human, Nacionalna asocijacija roditelja dece obolele od raka (NURDOR), Srbi za Srbe (organizacija iz dijaspore), Zajedno za život i Podrži život.

Tokom godine je programe grantova i podrške za OCD sponzorirao sve veći broj preduzeća. SBB, jedan od najvećih kablovskih i internet operatera na Balkanu, počeo je obezbeđivati grantove OCD-ovima 2017. godine, a kompanija Mastercard Srbija je započela svoj program u 2018. Mnoge kompanije, kao što su Erste bank, Vojvođanska banka i Coca Cola, i dalje poveravaju fondacijama upravljanje njihovim programima ili ih angazuju radi pružanja stručnih usluga. Sa druge strane, kompanije bliske vladajućoj stranci, kao što je NIS a.d. Novi Sad je prestao davati sredstva lokalnim organizacijama u 2018. godini.

Kao što je gore pomenuto, OCD imaju koristi od rastućeg nivoa podrške volontera. Ostale vrste nemonetarne podrške uključuju donacije hrane, odeće ili paketa podrške za one kojima je potrebna. Nivo takve podrške se nije promenio u 2018. godini.

OCD i dalje primaju sredstva od države kroz budžetsku liniju 481, klasifikaciju javnog budžeta zvanično posvećenu nevladinim organizacijama. Međutim, procesi finansiranja još uvek nisu u potpunosti transparentni i i dalje postoje primeri kako lokalne samouprave dodeljuju sredstva novoosnovanim organizacijama kojima fali iskustvo i organizacijama koje ne ispunjavaju navedene kriterijume. Ono što je pozitivno je da je Vlada u 2018. godini usvojila novi podzakonski akt o transparentnom finansiranju OCD-a i u saradnji sa Razvojnim programom Ujedinjenih nacija (UNDP) uspostavila elektronski kalendar na osnovu kojeg su lokalne vlasti dužne da raspisuju javne pozive za sredstava za predloge projekata iz budžetske linije 481. Obe inicijative počele da se primenjuju u 2019. godini.

OCD se i dalje u velikoj mjeri oslanjaju na podršku iz inostranstva. Uz nekoliko novih izvora finansiranja, ukupan iznos stranog finansiranja dostupnog OCD-ovima povećao se u 2018. godini. Tokom godine, program Local Works koji finansira USAID obezbedio je oko 12 miliona dolara konzorcijumu organizacija civilnog društva u oblastima kao što su razvoj filantropije, vladavina zakona, i zagovaranje. Švajcarska kancelarija za saradnju raspisala je poziv za podnošenje predloga za velike, dugoročne grantove, a sredstva će biti dodeljena u narednim godinama. Balkanski fond za demokratiju povećao je svoj fond za grantove uz podršku norveške razvojne pomoći. Regionalna kancelarija za saradnju sa mladima (RYCO) i Fond za Zapadni Balkan i dalje služe kao dodatni, iako manji izvori finansiranja za OCD. Dok se sveukupno finansiranje povećava, privatni, fleksibilni izvori finansiranja i dalje opadaju. Nova strategija Fondacije Čarls Stjuart Mot povlači svoj prvobitni fokus na region, koji je uključivao fokus na Balkan. Umesto toga, ona će sada pružiti tematsku podršku za koju se mogu takmičiti i srpske OCD. Bilateralni i multilateralni donatori sve više daju podršku velikim (često stranim) organizacijama i/ili konzorcijumima. Iako takvi programi često nude pod-grantove, ukupni efekat na manje OCD je ograničen. Strana podrška pružaocima usluga i dalje opada, dok je podrška zagovaranju, filantropiji i društvenom preduzetništvu u porastu.

Stepen do kojeg OCD ostvaruju prihode nije se značajno promenio u 2018. Stručno specijalizovane OCD uspevaju da prodaju usluge poput akreditovanih obuka i seminara i istraživanja, uglavnom inostranim organizacijama, kao i nekim preduzećima. Vladine institucije izbegavaju korišćenje usluga OCD-a, čak i u slučajevima kada je njihova stručnost neosporna.

Strane organizacije i neka preduzeća, kao što su GIZ i program Erste banke Korak po korak, nastavljaju da ulažu u društvena preduzeća. Kao rezultat ovih ulaganja, povećavaju se kapaciteti i osnivaju su neka nova društvena preduzeća, poput Centra za integraciju mladih koji podržava decu koja žive na ulici. Međutim, broj društvenih preduzeća tokom godine nije značajno porastao.

Veće, iskusnije OCD imaju uspostavljene zdrave sisteme upravljanja finansijama i redovno vrše revizije, što druge OCD ne mogu da priušte. Dok OCD srednjeg nivoa uglavnom imaju uspostavljene osnovne finansijske procedure, manje organizacije nemaju gotovo nikakav sistem i koriste usluge knjigovodstva samo za obavezne godišnje finansijske izveštaje državi. OCD sve više koriste softver za upravljanje finansijama.

ZAGOVARANJE: 3.9

Sposobnost OCD-a da učestvuju u procesima donošenja odluka pogoršala se u 2018. godini, četvrtu godinu za redom. Tokom godine, vlasti su tretirale sve spoljne sugestije ili inicijative, kao i kritike politika ili odluka vlasti, kao napade na državu ili lične napade na predsednika. Štaviše, prema istraživanju koje je sproveo Nacionalni demokratski institut (NDI), režim uspešno preusmerava fokus javnosti na tekući spor sa Kosovom putem medija koje kontroliše vladajuća stranka ili država kad god se pojave glasovi o pitanjima koja su građanima važna, uključujući ekonomsku dobrobit i siromaštvo, javno zdravlje, pitanja mladih, slobodu štampe i slobodne izbore.

Ostali podaci takođe pokazuju otpor vlasti prema javnom dijalogu. U 2018. nije organizovana ni jedna javna rasprava na nacionalnom nivou. Vlada je efektivno preuzela zakonodavne funkcije, predlažući 97-98% zakona usvojenih u poslednje tri godine. U 2018. godini su članovi poslanici vladajuće stranke koristili parlamentarne prakse poput opstrukcije rada parlamenta (filibaster) i podnošenja ogromnog broja identičnih amandmana kako bi se iscrpilo vreme dodeljeno raspravama i ograničilo vreme za poslanike opozicionih stranki u medijskim emitovanjima sednice parlamenta. Ono što treba istaknuti je da izveštaji nezavisnih tela, uključujući Agenciju za borbu protiv korupcije, Zaštitnika građana i Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu ličnih podataka nisu ni predstavljeni u parlamentu. Poslanici, lideri i ministri vladajuće partije često su optuživali ta nezavisna tela da rade protiv nacionalnih interesa, čime su dodatno urušavali ove nezavisne institucije.

Proces izrade Zakona o socijalnoj zaštiti pokazuje kako Vlada ograničava mogućnosti za učešće OCD-a. Radna grupa za nacrt zakona, koju je sastavilo Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, bila je tajna, a nijedna OCD koja se bavi ovim pitanjima ili opslužuje korisnike na koje zakon utiče nije bila pozvana da joj se pridruži. Štaviše, nije bilo ni javnih zapisa o sastancima radne grupe, a javna rasprava o zakonu organizovana je tokom leta, kada je malo ljudi moglo da učestvuje.

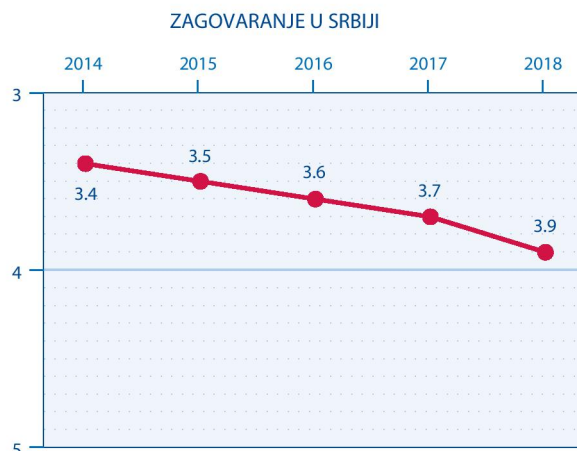
OCD i dalje učestvuju u procesima donošenja odluka kad god je to moguće. Na primer, u 2018. godini OCD su bile angažovane na razradi Strategije za reformu javne uprave, nacionalnoj medijskoj strategiji i raznim lokalnim antikorupcijskim strategijama. Međutim, nekoliko OCD javno se povuklo iz ovih grupa tokom godine kako bi protestovali zbog njihove neefikasnosti. Na primer, medijska i novinarska udruženja su se povukla u znak protesta iz radne grupe za medijsku strategiju, a OCD su javno napustile lokalnu antikorupcijsku grupu grada Niša.

Zakon o planskom sistemu, koji jasno definiše odnos između dva sektora, posebno u pogledu učešća javnosti u procesima donošenja odluka, i Zakon o državnoj upravi, koji zahteva učešće javnosti u procesima donošenja odluka u početnim fazama izrade nacrta zakona, su usvojeni u 2018. godini. Uticaj ovih zakona na učešće u javnosti biće jasan tek u narednim godinama.

Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom i dalje je odgovorna za povezivanje vlasti sa OCD, ali je u 2018. zapošljavala manje osoblja nego ranije zbog smanjenja budžeta. Posebno je uočljivo da kancelarija nije predložila nikakve promene politike u 2018. Nacrt Strategije za omogućavanje okruženja za razvoj civilnog društva izrađen je prethodnih godina, ali trenutno nije prioritet Vlade. OCD nisu bile spremne da se zalažu za usvajanje strategije zbog nepotrebnih odlaganja i čestih promena od strane različitih ministarstava.

Mandat Poverenika za informacije od javnog značaja Rodoljuba Šabića istekao je u decembru 2018. Šabić je bio opšte priznat zbog svog upornog rada kojim je osiguravao da država pruža informacije. U vreme pisanja izveštaja, država još nije najavila njegovu zamenu, ali šef vladajuće stranke poslaničke grupe u parlamentu izjavio je da će novi poverenik biti "oštar kontrast" gospodinu Šabiću.

OCD nisu imale većih uspeha u zagovaranju, iako su imale neke manje uspehe u vezi sa pitanjima kojima nedostaje značajan javni interes. Na primer, propisi u vezi sa zabranom uzgoja krznenih životinja koji su usvojeni 2009. godine konačno su implementirani, delimično zahvaljujući zalaganjima grupa za zaštitu životinja.

Pored toga, tokom cele 2018. godine brojne građanske grupe pokretale su proteste i akcije o brojnim pitanjima. Najviše pažnje privukao je u decembru 2018. godine protest širom zemlje koji je uputio zahtev za medijskim slobodama i druge političke zahteve. Protest su organizovali građanski aktivisti, uz učešće političke opozicije. Antivladini protesti se i dalje održavaju i početkom 2019. godine na nedeljnom nivou.

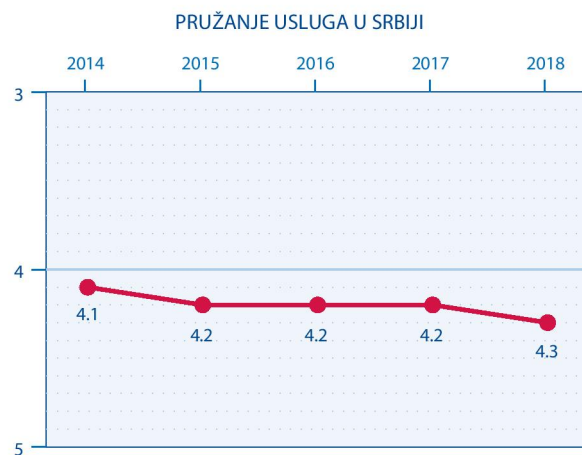
Pored toga, tokom godine su organizovani protesti o raznim drugim temama, uključujući sprečavanje ekoloških katastrofa izazvanih mini hidroelektranama na Staroj planini; kreiranje politike za borbu protiv zagađenja vazduha u Valjevu i Nišu; zaštitu istorijskih delova Beograda; i sprečavanje korupcije u javnim ulaganjima u lokalnu infrastrukturu u Požegi i Aleksincu. Većina ovih akcija oslanjala se na digitalni aktivizam, pre svega preko Fejsbuk, kao i na lokalne akcije koje su okupljale pristalice. Neki od protesta uspeali su da pobede u borbi protiv svojih protivnika. Na primer, sudski su zaustavljena dalja ulaganja u vezi sa Rakitom na Staroj planini.

Postoji nekoliko formalnih i neformalnih koalicija za zagovaranje OCD-a, uključujući i one koje su osnovane 2018. Na primer, Koalicija za davanje formirana je u okviru USAID-ovog Projekta za davanje; u 2018. godini ona se uspešno zalagala za osnivanje Saveta za filantropiju u kabinetu premijera, mada inicijative zagovaranja usmerene putem saveta još uvek nisu postigle konkretne promene politike. Još dve koalicije, jednu koju predvodi CRTA, a druga Nacionalna koalicija za decentralizaciju (NKD), osnovane su radi promovisanja odgovornosti i transparentnosti vlade i radi lakšeg angažovanja građana i mobilizacije lokalnih resursa.

Nevladine organizacije osnovane od strane vlade (GONGO) i političkih stranaka (PONGO) se i dalje pojavljuju u Srbiji. Kako ove organizacije postaju aktivnije u javnosti, kredibilitet i legitimitet nezavisnih OCD opadaju. Na primer, PONGO Levijatan otvoreno je pretio ključnim aktivistima i organizacijama za prava životinja, a zvaničnici državne bezbednosti koristili su događaj organizovan od strane druge PONGO, Nacionalne avangarde, kako bi javno optužili „neke pojedince“ iz medija, opozicionih stranaka i OCD-ova za delovanje protiv Srbije.

U 2018. godini OCD su zagovarale protiv nacrtu zakona o društvenom preduzetništvu, tvrdeći da on diskriminiše OCD tako što ih ne prepoznaje kao potencijalne društvene preduzetnike. Uprkos tim naporima, ministarstvo nije uvelo amandmane koji bi odgovorili na zabrinutost izraženu od strane civilnog sektora kao i domaćih i evropskih stručnjaka i institucija.

PRUŽANJE USLUGA: 4.3

Pružanje usluga OCD-a blago se pogoršalo tokom 2018. Usluge OCD-a se i dalje sastoje pretežno od socijalnih usluga, uključujući razne usluge psihosocijalne podrške, SOS telefonske linije i dnevne boravke, kao i neformalno obrazovanje. OCD pružaju i neke zdravstvene usluge, iako su one ograničene na informisanje i savetovanje u skladu sa zakonskim ograničenjima s kojima se organizacije civilnog društva susreću u pogledu vrsta zdravstvenih usluga koje mogu pružiti.

Istovremeno, vlasti - i na nacionalnom i na lokalnom nivou - sve više pokušavaju da potisnu OCD iz pružanja usluga. Na primer, 2018. godine Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima osnovan od strane vlasti, čija je uloga da identifikuje žrtve trgovine i koordiniše sistem podrške za njih kroz usluge OCD-a, nije uputio nijednu žrtvu na organizaciju

ASTRA, jednu od vodećih OCD-a koja podržava žrtve trgovine ljudima. U drugom primeru, posle dužeg procesa, odgovornost za vođenje Nacionalne SOS linije za žrtve rodno zasnovanog nasilja dodeljena je vladinoj instituciji koja nema prethodno iskustvo ili ekspertizu u radu na rodno zasnovanom nasilju. Štaviše, nekoliko uslova za pokretanje Nacionalne SOS telefonske linije, poput zahteva da se svi razgovori sa žrtvama snimaju, krše Konvenciju Saveta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama, poznatu kao Istanbulska konvencija, koju je Srbija ratifikovala.

Kao što je gore opisano, parlament je 2018. godine usvojio novi Zakon o pružanju besplatne pravne pomoći, koji će stupiti na snagu 2019. Zakon daje pravo na pružanje besplatne pravne pomoći samo advokatima i pravnicima koji rade ili su angažovani od strane lokalnih samouprava, čime diskriminišu pravnike prema mestu njihovog zaposlenja.

To efektivno isključuje OCD iz pružanja većine oblika besplatne pravne pomoći pojedincima (osim pružanja informacija), naročito u oblastima rodno zasnovanog nasilja i ljudskih prava.

Veći, dobro uspostavljeni pružaoci usluga civilnog društva redovno procenjuju potrebe svojih korisnika putem istraživanja i procena, a zatim prilagođavaju svoje usluge u skladu sa tim. Manje je verovatno da druge organizacije procenjuju potrebe i umesto toga često kreiraju ili nude usluge u skladu sa prioritetima stranih donatora ili pozivima za predloge projekata. Lokalne samouprave i OCD ne saraduju kako bi odgovorili na potrebe zajednice.

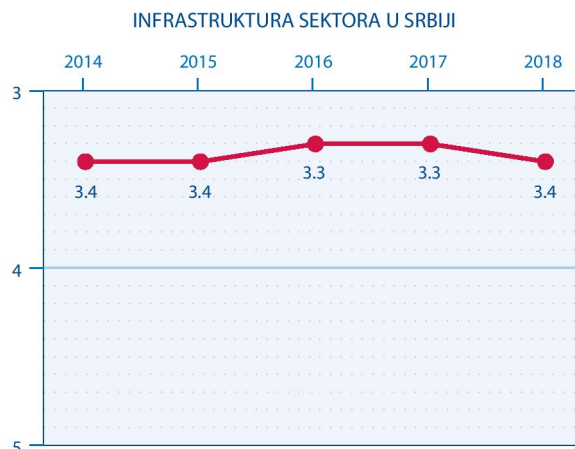
Udruženja na bazi učlanjenja pružaju usluge uglavnom svojim članovima, retko ih nude široj zajednici. OCD uglavnom ne naplaćuju korisnicima svoje usluge, već nastavljaju da prikupljaju sredstva od donatora.

OCD nastavljaju da pružaju obuke vladinim institucijama u oblastima kao što su upravljanje projektima i pristup EU fondovima, kao i socijalnim i obrazovnim institucijama u specijalizovanim oblastima ekspertize, kao što su trgovina ljudima i zaštita od rodno zasnovanog nasilja. Međutim, vlada i institucije i dalje radije angažuju pojedince/ke trenere iz OCD-a, a ne same OCD-ove za pružanje ovih usluga. Kao rezultat toga, OCD nemaju finansijsku korist od takvih angažmana i ne uspevaju da uspostave institucionalne odnose i partnerstva. U manjoj meri OCD pružaju i usluge kao što su obuke i druge vrste podrške preduzećima.

INFRASTRUKTURA SEKTORA: 3.4

Infrastruktura koja podržava sektor OCD-a neznatno se pogoršala u 2018. godini, delom i zbog toga što je program tehničke pomoći za OCD (TACSO), koji je finansirala EU, završen u novembru 2017. Od 2012. do kraja 2017. godine, TACSO Resursni centar pružio je važnu podršku, savete i tehničku pomoć organizacijama civilnog društva. Proces izbora novog konzorcijuma OCD za vođenje programa odložen je iz različitih tehničkih i administrativnih razloga, a ugovor je konačno potpisan krajem decembra 2018. Očekuje se da će novi projekat početi sredinom februara 2019. godine.

OCD sve češće pokreću co-working prostore, čak i u manjim zajednicama. U 2018. godini, Timočki omladinski centar otvorio je novi prostor za saradnju u Zaječaru, a nekoliko OCD saraduje na otvaranju prostora u Pančevu.

U Srbiji postoje tri fondacije zajednice: Front u Novom Pazaru, Fondacija za mlade Obrenovaca i Korak napred u Zaječaru, ali malo njihovog finansiranja dolazi iz lokalnih izvora. Nacionalne fondacije, kao što su Trag fondacija i Fondacija Ana i Vlade Divac, ponovo odobravaju međunarodne fondove od donatora poput EU, USAID i privatnih fondacija. Slično tome, velike nacionalne organizacije obezbeđuju grantove za određene teme uz finansiranje donatora, kao što su CRTA za projekte koji se odnose na komunikacije i Beogradska otvorena škola na temu EU integracija. Lokalne OCD srednjeg nivoa u deset do petnaest gradova u Srbiji pružaju različitu vrstu podrške lokalnim i regionalnim inicijativama, poput povezivanja sa lokalnim zainteresovanim stranama, podrške u izradi predloga projekata i pravnih saveta, mada oni ne obezbeđuju finansiranje.

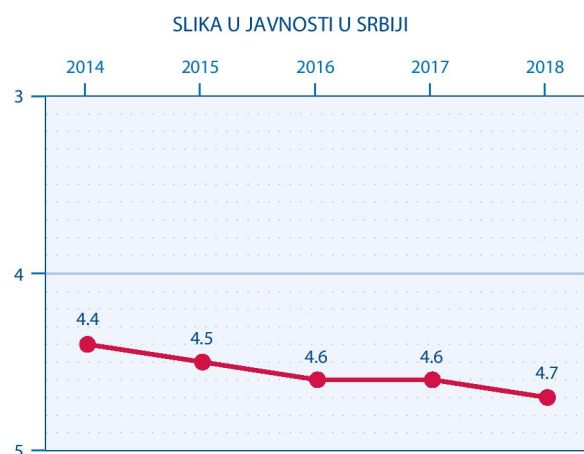
Kao i prethodnih godina, nijedna koalicija OCD ne pruža sveobuhvatnu podršku sektoru ili deluje kao zagovornik za celi sektor. Postojeće i nove koalicije imaju tendenciju da se temelje na određenim problemima i pružaju usluge i informacije svojim članovima. U 2018. godini osnovano je nekoliko novih koalicija, poput pomenute Koalicije za davanje. Pored toga, ranije osnovane koalicije nastavile su da rade. Oni uključuju Koaliciju za razvoj solidarne ekonomije; Koalicija 27 (fokusirana na praćenje napretka Srbije u EU integracijama u vezi sa poglavljem 27 - Okolina i klimatske promene), prEUgovor (koji nadgleda sprovođenje politika u oblasti pravosuđa i osnovnih prava (Poglavlje 23) i pravde, slobode i bezbednosti (Poglavlje 24) u pogledu procesa integracija u EU); i Koalicija za nadgledanje javnih finansija. Takođe, mediji civilnog društva u nekoliko gradova, uključujući Novi Sad, Prijepolje, Dimitrovgrad, Pančevo, Kragujevac i Leskovac, formirali su Mrežu medija civilnog društva u 2018. godini.

Većina dostupne obuke i tehničke pomoći nudi se ad hoc, po projektu i fokusira se na određene veštine. Na primer, 2018. godine Trag fondacija je ponudila obuku iz oblasti zagovaranja na lokalnom, CRTA u komunikacijama, Smart

Kolektiv iz društvenog preduzetništva i Katalist Balkan o kraudfandingu. Retki su primeri organizacija civilnog društva koje nude obuku o temama kao što su interne politike, strateško planiranje ili finansijsko upravljanje. Na primer, Trag fondacija nudi takve obuke za dvadesetak ženskih organizacija koje podržava kroz svoj program namenjen njima. Međutim, organizacije u nastajanju retko imaju mogućnosti da uče o osnovnim veštinama. Istovremeno, neke nove inicijative koje vode lokalni građani snažno su protiv formalizacije i institucionalizacije, jer se boje da će to oslabiti njihove veze sa zajednicama koje predstavljaju.

Iako je manje partnerstva između javnog i civilnog sektora, čini se da su partnerstva OCD-a s malim i srednjim preduzećima i velikim kompanijama u porastu. Koalicija za davanje - koju predvodi Fondacija Ana i Vlade Divac, u koaliciji sa Trag fondacijom, Katalist Balkans, SMART Kolektivom, Srpskim filantropskim forumom, Odgovornim poslovnim forumom i Privrednom komorom Srbije - bila je glavni katalizator ove saradnje. Ova koalicija stvara sinergiju između dva sektora i zajedničkih pristupa podizanju svesti javnosti o filantropiji i razvoju politika vezanih za omogućavanje okruženja za razvoj filantropije. IKEA je započela program grantova koji podržava ekonomsko osnaživanje žena u saradnji sa Divac fondacijom u 2018. godini.

SLIKA U JAVNOSTI: 4.7

Slika u javnosti organizacija civilnog društva u Srbiji neznatno se pogoršala tokom 2018. zbog sve negativnijeg medijskog narativa usmerenog protiv građanskih aktivista i javnih napada od strane državnih i lokalnih vlasti. Pogoršanje situacije je uzrokovano činjenicom da su državni zvaničnici, pojedinci i organizacije bliske vladajućoj stranci stekli vlasništvo nad nacionalnim medijima koji su ranije bili neutralni, kao što je TV Prva.

Medijsko praćenje zagovaračkih grupa smanjilo se u 2018. i na državnim i na privatnim medijima, i na nacionalnom i lokalnom nivou. Na primer, dnevni list Politika odbila je da objavi reklamu za CRTA-u, jednoj od vodećih organizacija koja promovise političku odgovornost u Srbiji. Posle negativnih reakcija lokalne uprave i uz konsultaciju sa Regulatornim organom za elektronske medije u Srbiji,

lokalna radio stanica MAG iz Obrenovca takođe je prestala da je emituje. Vladini zvaničnici i mediji bliski vladajućim strankama napali su medijske kuće koje redovno i profesionalno izveštavaju o akcijama zagovaranja OCD-a, kao što su NI, novine Danas i portal Južne Vesti. Baza podataka Nezavisnog udruženja novinara u Srbiji (NUNS) raspolaže informacijama o pedeset sedam fizičkih i verbalnih napada na novinare u prvih osam meseci 2018. Građanski aktivisti su takođe napadani u medijima, posebno zbog njihove uloge u građanskim protestima. Na primer, tokom protesta zbog vlasništva nad niškim aerodromom, zvaničnici nacionalnih i lokalnih vlasti javno su optužili lidere lokalne OCD da su „strani plaćenici“ i „predstavnici antisrpskih interesa“, a sam predsednik Srbije je izjavio da su građani koji protestuju u Nišu „tupavi“.

Neprijateljsko okruženje u zemlji pokazuje slučaj fondacije Podrzi život, koja prikuplja novac za zdravstvene intervencije za bolesnu decu, posebno za lečenje koje nije dostupno u Srbiji. Nakon što se osnivač, poznati glumac Sergej Trifunović, sve više počeo baviti politikom, fondacija je napadnuta u režimskim medijima i tabloidima, što je rezultiralo potpuno neosnovanim krivičnim prijavama i javnim napadima u parlamentu.

OCD imaju veći pristup radio stanicama nego televizijama i štampanim medijima. OCD koje pružaju usluge tretiraju se bolje u lokalnim medijima, ali nemaju značajan pristup nacionalnim medijima. Kao i prethodnih godina, mediji izveštavaju o aktivnostima pružaoca usluga, ali ne pružaju prostor OCD-ima da objasne svoje misije ili šire aspekte svog rada. Mediji uopšte i dalje imaju problema s razlikovanjem javnih objava od poslovnog oglašavanja i još uvek odbijaju da izveštavaju o preduzećima koja podržavaju OCD, tvrdeći da bi takvo izveštavanje predstavljalo besplatno oglašavanje.

Postoji razlika u javnom mišljenju između organizacija koje privlače empatiju zbog svojih osnovnih misija (poput NURDOR-a, udruženja roditelja dece obolele od raka), na koje se gleda mnogo pozitivnije, i OCD-a koje rade na zagovaranju ili problemima koje se smatraju „političkim“. Istraživanje Fondacije Trag o javnoj percepciji filantropije,

objavljeno u oktobru 2018. godine, otkriva da se privatne fondacije pozitivno doživljavaju i sve više prepoznaju kao da rade za opšte dobro, a 42% ispitanika tvrdi da bi doniralo fondacijama.

Podaci iz istraživanja CRTA-e za 2018. godinu pokazuju pad postotka ispitanika koji misle da OCD rade na rešavanju problema u svojim lokalnim zajednicama sa 20,5% u 2017. na 11%. Isti procenat ispitanika je izjavio da su inicirali ili učestvovali u lokalnim inicijativama za rešavanje lokalnih problema u 2018. Među ključnim razlozima nedostatka učešća, 31% tvrdi da nemaju dovoljno vremena, 33% nije zainteresovano, a 19% da ne veruje da je takav angažman efikasan. Pozitivan trend primećen je u procentu ispitanika koji bi želeli da utiču na donošenje lokalnih odluka, koji je u 2018. godini dostigao 36%, što je najveći procenat u poslednjih šest godina. Nivo interesovanja najviši je među građanima od trideset i šezdeset godina starosti.

Percepcija vlasti o OCD-ima je sve negativnija, uprkos činjenici da su mnoge organizacije za zagovaranje i pružaoci usluga redovno pozvani da učestvuju u radnim grupama lokalnih i nacionalnih institucija u vezi sa različitim zakonodavnim procesima. Čini se da se percepcija OCD-a u biznis sektoru poboljšava, što pokazuje sve veći broj programa grantova i podrške za organizacije civilnog društva koje sponzorišu preduzeća, kao što je gore opisano.

Većina OCD tek treba da uloži napore za promociju svoje slike u javnosti i, i dalje, koristi jezik koji nije prilagođen široj publici. Neke OCD, posebno jake zagovaračke organizacije, koriste infografike i druge alate kako bi svoje poruke učinile razumljivijim.

OCD sve više koriste društvene mreže, uključujući Fejsbuk, Tviter i Instagram, kako za promociju, tako i za izgradnju svojih baza; međutim, dopiranje do pratilaca ovim alatima je ograničeno. Pilot sistem Fejsbuka koji je implementiran u Srbiji od oktobra 2017. do marta 2018. godine primorao je OCD da plaćaju za promociju svojih objava kako da bi ih pregledalo više ljudi. To je imalo negativan uticaj na vidljivost OCD-a. Na primer, neke od najpopularnijih stranica OCD-a, poput Istinomer-a, doživele su pad posetilaca za više od 40 procenata. U 2018. godini, projekti podržani od strane programa Local Works koje finansira USAID-uključivali su kampanjske aktivnosti i akcije za promociju slike u javnosti civilnog društva koje će biti sprovedene 2019. godine.

Nije bilo novih aktivnosti u vezi sa samoregulacijom civilnog društva u 2018. Prethodni naponi da se izradi etički kodeks i standardi prikupljanja sredstava za OCD nisu nastavljeni u 2018. Iako su obavezni finansijski izveštaji javno dostupni preko APR-a, vrlo mali procenat organizacija objavljuje finansijske izveštaje na svojim internet stranicama ili izveštavaju javnost na drugi način.

Izjava o odricanju odgovornosti: *Ovde su izneta mišljenja panelista i drugih istraživača projekta i ne odražavaju nužno stavove USAID-a ili FHI 360.*